

ULOGA STRUČNOG TIMA I SOCIJALNOG PEDAGOGA U ODGOJNOM ZAVODU TUROPOLJE

Snježana Maloić
Odgojni zavod Turopolje
Turopolje

SAŽETAK

U novije vrijeme često se govori o krizi institucionalnog tretmana uslijed ograničenih pozitivnih učinaka te teškoća ponovne integracije osoba prema kojima se takav oblik primjenjuje. Obzirom da je za određeni dio populacije ovakav oblik rada još uvijek nužan, trajno unapređivanje kvalitete odgojnog rada u okviru institucionalnih odgojnih mjera nameće se kao imperativ. Ovaj rad sadrži prikaz jednog segmenta rada u Odgojnom zavodu Turopolje, točnije rada socijalnog pedagoga kao člana stručnog tima Odsjeka za upoznavanje ličnosti i programiranje odgojnog rada.

Ključne riječi: Odgojni zavod, stručni tim, socijalni pedagog

1. UVOD

Iako danas postoji tendencija ka primjeni izvaninstitucionalnih oblika pomoći, za određeni dio djece i mladeži kao primjerena forma socijalnopedagoške pomoći još je uvijek indiciran zavodski tretman. Vezano uz boravak u domu upozorava se na niz mogućih opasnosti: otuđenost od života, snažno navikavanje na skupinu, negativan utjecaj skupine, sklonost stvaranju bandi, nezainteresiranost za javni život, oskudan seksualni odgoj, nedovoljna školska i stručna izobrazba, nedostatna priprema za životnu stvarnost (Kiehn, 1998.).

Izdvajanje djeteta ili adolescenta iz obitelji i njemu poznate socijalne sredine za njega uvijek predstavlja izvor neugode i negativnih emocija. Kao što je opisao Bettelheim (1983), svako je dijete doživjelo da ga odrasli, pod izgovorom da mu žele pomoći, nastoje izmijeniti, a budući da ono osjeća da postupa onako kako mora, ili čak misli da je njegovo ponašanje jedini razuman i efikasan odgovor svijetu, samo se ne želi izmijeniti, ne želi da drugi to pokušaju, pa čak ni to da mu uopće pomažu.

Mladići o kojima govori ovaj rad susretali su se s takvim situacijama daleko češće od svojih vršnjaka, a na njih i na njihovo ponašanje sada žele utjecati i pravosudni sustav i ostali čimbenici od-

gojne mjere koja im je nametnuta. Kompleksnost etiologije i fenomenologije njihovih teškoća zahtjeva jasno strukturirane uvjete i suradnju stručnjaka s raznih stručnih područja.

Bez obzira na sve opravdane kritike institucionalnog tretmana, kako naglašava Kiehn (1998), nema sustava pomoći koji bi izašao na kraj bez domova; njihov učinak bit će ubuduće kvantitativno manji negoli je dosad, ali će zato kvaliteta morati porasti. Ovaj rad prikazuje na koji način se u jednom dijelu odgojnog rada u Odgojnom zavodu Turopolje nastoji udovoljavati tom zahtjevu budućnosti, s posebnim osvrtom na rad socijalnog pedagoga u okviru ustanove.

2. ODGOJNI ZAVOD TUROPOLJE

U Odgojnom zavodu Turopolje izvršava se sudska odgojna mjera upućivanja u odgojni zavod. Ovu odgojnu mjeru sud će izreći ako procjeni da se utjecaj na ličnost i ponašanje maloljetnika može postići samo u ustanovi koja svojom organizacijom i sadržajem rada omogućava trajno i pojačano djelovanje posebnih odgajatelja. U Zavodu odgajnik ostaje najmanje šest mjeseci, a najduže tri godine.

Ova odgojna mjera izvršava se na lokaciji u Turopolju u poluotvorenim uvjetima, na lokaciji u

Sisku u otvorenim uvjetima, i u uvjetima pojačanog nadzora pri Okružnom zatvoru u Zagrebu. Zavod ima šest odjela: odjel za tretman, za poslove osiguranja, za zdravstvenu skrb, za pravne, kadrovske i opće poslove, za ekonomsko-financijske poslove, za proizvodno-uslužnu djelatnost i rad odgajnika. Odjel za tretman obuhvaća odsjek za upoznavanje ličnosti i programiranje odgojnog rada, odsjek za odgojni rad i odsjek za osnovno i srednje strukovno obrazovanje.

3. ODGAJANICI ODGOJNOG ZAVODA

U Zavodu se nalaze mladići u dobi od 14 do 23 godine. Većina njih već je prije 14. godine manifestirala odstupanja u ponašanju. Izbjegavanje školskih i radnih obveza, bijeg od kuće, druženje s osobama asocijalnog ponašanja, konzumiranje alkohola, povremeno ili učestalo uzimanje opojnih sredstava, vršenje kaznenih djela, izbjegavanje određenog oblika tretmana ili bježanje iz ustanove samo su neki od karakterističnih oblika njihovog dosadašnjeg ponašanja. Rjedi su pojedinci koji dolaze uslijed težine pojedinog kaznenog djela ili nagle eskalacije niza kaznenih djela. Najčešće su u pitanju mladići prema kojima su već poduzimane određene mjere, ili su uslijed nepovoljne primarne sredine rano smješteni u neku od ustanova.

Odgajnici su se najčešće razvijali u kvalitativno manjkavim, a često i u kvantitativno deficitarnim obiteljima. Uslijed trajno nezadovoljenih osnovnih emocionalnih potreba njihov je socioemocionalni razvoj naglašeno narušen. Nemaju usvojene pozitivne navike, hedonistički su orijentirani i skloni stihijskom načinu života. Odrasli su s malim brojem moralnih standarda, nisu razvili osjećaj odgovornosti.

4. ODSJEK ZA UPOZNAVANJE LIČNOSTI I PROGRAMIRANJE ODGOJNOG RADA

U Odsjeku radi tim stručnjaka: pedagog, psiholog, socijalni pedagog i dva socijalna radnika. Svi članovi stručnog tima aktivno su prisutni u individualnom i grupnom radu s odgajnicima, upoznaju ih s Kućnim redom i drugim propisima u svezi izvršenja odgojne mjere, sudjeluju u dnevnim aktivnostima odgajnika (održavanje osobne higijene i higijene prostora, obroci, grupni sastanci, organizirano učenje, slobodne aktivnosti, uređivanje okoliša, telefoniranje pod nadzorom, čitanje pismenih pošiljaka, preuzimanje paketa itd.) i pružaju im stručnu pomoć u adaptaciji na zavodske uvjete. U Odsjeku odgajnici borave do trideset dana.

Primarna uloga Odsjeka je sveobuhvatna op-

servacija ličnosti i ponašanja novodošlih odgajnika i predlaganje orijentacionog programa postupanja kojim se pojedinačno usmjeravaju tretmansi postupci i način njihove provedbe. Svaki član stručnog tima provodi svoj dio opservacije koristeći pri tome specifične metode i tehnike. Temeљem pojedinačnih nalaza i mišljenja članova stručnog tima donaćelnik Odsjeka predlaže program postupanja za svakog novodošlog odgajnika. Tijekom izvršavanja odgojne mjere predloženi program postupanja se evaluira i po potrebi dopunjuje i mijenja.

Članovi stručnog tima odgojno rade i sa svim odgajnicima u Zavodu, prateći provođenje predloženog programa postupanja i pružajući im stručnu pomoć kada postoje određene teškoće. Socijalni radnik kontaktira sa ustanovama koje skrbe za odgajnika (centri za socijalnu skrb), s ustanovama koje vrše nadzor nad izvršenjem odgojne mjere (sudovi za mladež) i obiteljima s ciljem primjerenije skrbi za svakog odgajnika i planiranja prihvata po izlasku iz ustanove. Od siječnja 1998. godine članovi stručnog tima provode i dodatne programe odgojnog rada sa odgajnicima u Zavodu. Pedagog provodi produženi stručni tretman sa svim odgajnicima kod kojih zbog višegodišnje obrazovne deprivacije postoji velik nesrazmjer između formalnog i obrazovnog nivoa. Psiholog koji je završio edukaciju iz realitetne terapije i socijalni pedagog čija je edukacija u tijeku, uvažavajući načela struke i principe realitetne terapije pružaju dodatnu stručnu pomoć odgajnicima kod kojih se već u početku ili tijekom trajanja odgojne mjere za to ukaže potreba.

5. SOCIJALNI PEDAGOG

5.1. Grupni rad s novodošlim odgajnicima

Važnu ulogu u opservaciji, ali i u prilagodavanju svakog novodošlog odgajnika ima grupa odgajnika. Zbog heterogenosti grupe i velike fluktuacije ne može se govoriti o grupnom sustavnom radu, ali je pojedine oblike grupnog rada moguće provoditi.

Većina novodošlih odgajnika svoj dolazak u Zavod smatra nepravdom, a aktualnu situaciju najčešće doživljavaju ugrožavajućom. Naviknuti na stihijski način života bez obveza pravila ponašanja ocjenjuju prestrogima, frustriraju ih i pojačavaju anksioznost. Zahtjeve doživljavaju pretjeranima i nedovoljno se trude dokučiti njihov smisao. Život bez stalnih uzbuđenja doživljavaju praznim i jednoličnim. Nesporazume i konflikte u interpersonalnim odnosima navikli su razrješavati verbalnom fizičkom agresijom. Nisu naučili procjenjivati situaciju, već uče po načelu pokušaja i

pogreške. Istovremeno, opterećeni dosadašnjim neadekvatnim iskustvima u međuljudskim odnosima teže prihvaćaju tuđe viđenje i procjenu događanja. Nepovjerenje i odbijajući stav česte su karakteristike novodošlog odgajnika. Socijalni pedagog susreće se i s tjeskobom, ogorčenošću, rezignacijom, sumnjičavošću, agresivnim i destruktivnim tendencijama, željom za bijegom. Prihvatanje stvarnosti svakodnevnog života u Zavodu novodošlim odgajanicima zadaje velike teškoće, a što zahtjeva znatan osobni i stručni napor svake osobe koja im u tome nastoji pomoći.

Odgajaniku i socijalnom pedagogu u prevladavanju navedene situacije pomaže grupa. Već sama činjenica da u tom položaju nije sam, odgajaniku olakšava situaciju. Prateći grupu u svakodnevnim događanjima odgajanik se bezbolnije uključuje i spremniji je slijediti zahtjeve i očekivanja kojima treba udovoljiti. Socijalni pedagog često daje informacije ili pojašnjenja cijeloj grupi, tako da novodošli odgajanik može saznati nešto što se sam pribojavao pitati ili mu je ostalo nejasno. Na inicijativu pojedinih članova grupe socijalni pedagog pruža i konkretnu pomoć u grupnoj dinamici, sugerirajući i manifestirajući adekvatnije modele razrješavanja problematičnih situacija. Zajedno s grupom planira i dogovara zajedničke aktivnosti. Članove grupe usmjerava da sami analiziraju događanja, suočava ih s realnošću, ali od grupe traži procjenu efikasnosti određenih ponašanja. Kroz grupne sadržaje konstantno potiče odgajnike da verbaliziraju svoje teškoće, izmjenjuju svoja osobna iskustva i postupke koji su im se pokazali učinkovitima te da uočavaju pozitivno kod sebe i drugih. Postojeći pozitivan odnos grupe i socijalnog pedagoga ohrabruje novodošlog odgajnika da se i sam pridruži odrasloj osobi koja radi s grupom.

Radeći s grupom kroz organizirano provođenje dnevnih aktivnosti, socijalni pedagog ujedno provodi individualnu opservaciju svakog odgajnika (snalaženje u novoj sredini, odnos prema autoritetu, ponašanje prema odgajanicima, nivo i karakter navika, stav prema imovini, interesi i sklonosti).

5.2. Individualni rad s novodošlim odgajnikom

Dolaskom u Zavod odgajanik je postavljen pred nove zahtjeve i veća ograničenja koje osobno smatra pretjeranim i suvišnim. Uočljiv psihomotorni nemir, zlovolja, poremećaji sna, psihosomatske tegobe, povlačenje, obrambene reakcije, prijetnje samoozljeđivanjem i suicidom samo su neki primjeri reaktivnih ponašanja. Sve se češće susrećemo i s posljedicama zlouporabe droga kao što su uznemirenost, dezorijentiranost, depresija, smetnje sna, bolovi u mišićima i čitavom tijelu.

Novodošli odgajnici od svog boravka u Zavodu najčešće ne očekuju ništa posebno dobro i korisno za sebe. I prije dolaska često su čuli razne neistinite priče ili dolaze s pogrešnim predodžbama, uplašeni i u otporu.

U prvom razgovoru s novodošlim odgajnikom pokazalo se izuzetno važnim ozbiljno i sa zanimanjem slušati odgajnika, dati mu potrebne informacije o ustanovi u koju je došao, reći mu što se od njega očekuje te kakve su mogućnosti da sam utječe na ono što će se s njim događati. Također je važno odgovoriti na sva njegova pitanja. U prvom razgovoru izbjegava se tema kaznenih djela, osim ako ju ne inicira sam odgajanik. Razgovor se obično počinje s njegovim putovanjem, interesima i željama.

Tijekom cijelog boravka u Odsjeku potrebno je strpljivo upoznavati i pratiti odgajnika, pokazivati naklonost i interes za njega. Kod izrazito distanciranih i povučenih odgajnika odnos se nastoji graditi postupno, formira se kroz neformalnija druženja ili kroz određene aktivnosti za koje odgajanik pokaže interes. Mladić koji dolazi u Zavod uglavnom ima negativan stav prema odgojnom osoblju. Policiju, suce, socijalne radnike, psihijatre, psihologe i pedagoge najčešće vidi s jedne, a sebe s druge strane "barikade". Pomoći takvom odgajaniku da prepozna, a onda i krene mijenjati modele ponašanja koji ga svojom neučinkovitošću već na samom početku dovode u daljnje sukobe, za socijalnog pedagoga uvijek predstavlja vrlo zahtjevnu situaciju. Uz kontinuirano hrabrenje i poticanje, odgojne postupke potrebno je prilagodavati svakom odgajaniku te istovremeno pratiti i procjenjivati njihov pozitivan učinak.

Kroz tematski ciljane razgovore, rad na pisanom materijalu i ostale individualne aktivnosti pogodne u dijagnostičke svrhe socijalni pedagog provodi i individualnu opservaciju svakog odgajnika. Nastoji upoznati njegov subjektivni svijet, njegove stavove, sustav vrijednosti, interese, planove. Obzirom na sve spoznaje o odgajaniku predlaže one odgojne postupke koji imaju ili bi mogli imati pozitivan efekt u prevođenju odgajnika u aktivnog subjekta njegovog odgoja.

5.3. Dodatni individualni rad s odgajnicima po posebnom programu

Dodatni individualni rad socijalnog pedagoga s odgajnicima počeo se provoditi sredinom siječnja 1998. godine. Ovim programom prvenstveno su obuhvaćeni odgajnici kod kojih postoje trajnije poteškoće u adaptaciji i kod kojih duže vrijeme nema pozitivnih pomaka u stavovima i ponašanju. Tijekom rada pokazao se opravdanim i uključivanje onih odgajnika koji u određenom periodu imaju teškoća u zadovoljavanju svojih

potreba i usklađivanju svog ponašanja s Kućnim redom te onih odgajnika koji sami traže pomoć smatrajući da na ovaj način mogu učinkovito prevladati određene teškoće.

Rad sa svakim odgajnikom posebno se dogovara, dragovoljan je i ne podliježe sankcijama. Uglavnom je savjetodavnog tipa, a smisao rada je jačati pozitivne snage u odgajniku i zajedno s njim sudjelovati u traženju rješenja. Rad s odgajnicima sadržajno je vezan uz suport u formiranju pozitivne slike o sebi i okolini, usmjeravanje odgajnika na objektivnije sagledavanje socijalnih situacija, zadovoljavanje osobnih potreba uz istovremeno neugrožavanje potreba drugih ljudi, određivanje prioriteta i razina vrijednosti, osvještavanje osobne odgovornosti te uz učenje učinkovitih modela ponašanja.

Sa svakim odgajnikom se radi se jednom tjedno. Sadržajno se rad za pojedinog odgajnika planira mjesečno, a mjesečni plan prati pismena realizacija. Vrijeme rada planira se tjedno, u skladu s redovnim obvezama socijalnog pedagoga i postojećim rasporedom dnevnih aktivnosti odgajnika. Svaki rad s odgajnikom evidentira se kroz posebne bilješke o vođenom razgovoru ili održanoj aktivnosti.

6. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Odgoj mladeži koja dolazi u Odgojni zavod Turopolje specifičan je i metodički gledano vrlo zahtjevan. Zbog bio-psihosocijalnih karakteristika rad s ovom populacijom zahtjeva velik osobni angažman, stručno znanje i stalnu doedukaciju.

Ovi mladići dolaze iz sredina bez dovoljno pedagoškog potencijala i jednako često, da bi se izbjegao njen štetan utjecaj. Prema njima su već poduzimane određene intervencije društva, ali bez željenog uspjeha. Najveći dio njih usvojio je asocijalne oblike ponašanja kao svoj osobni stil života i afirmacije, iz čega proizlazi i izrazita antipatija i nepovjerenje prema pravosudnom sustavu. Od šire društvene zajednice osjećaju se neprihvaćenima i

odbačenima. Osjećaj neuspjeha, besperspektivnosti i pomanjkanja samopouzdanja kao rezultat narušenog emocionalnog i socijalnog razvoja velika je kočnica njihovog napredovanja.

Institucionalni oblici tretmana svakako imaju svojih nedostataka, ali su ujedno i realnost koja ukazuje na permanentnu potrebu unapređivanja tehnika, metoda i oblika rada. Unatoč određenim prostornim, materijalnim i kadrovskim teškoćama, što adekvatnije i efikasnije postupanje s ciljem trajnijeg utjecaja na daljnji život odgajnika osnovni je smjer koji u Zavodu nastojimo slijediti. Za svakog odgajnika pokušavaju se iznaći odgovarajući sadržaji i metode rada kako bi se što brže i uspješnije integrirao u širu društvenu zajednicu.

Imajući u vidu princip uvažavanja situacije kao polazišta odgojnog rada, u Odsjeku nastojimo upoznati svakog novodošlog odgajnika. Također mu se pokušava olakšati adaptacijski period i indirektno, neprimjetno poticati ga da se pozitivno afirmira. Svoju korisnu i pozitivnu ulogu u radu Zavoda zacijelo ima i rad socijalnog pedagoga koji s ciljem izrade dijagnostičkog nalaza i mišljenja s aspekta svoje struke zahvaća karakteristike odgajnika, a ujedno i aktivno u okvirima svoje stručne kompetencije sudjeluje tijekom odgojnog rada.

7. LITERATURA

1. Bašić, J., Žižak, A. (1992): Programski aspekti tretmana djece i omladine s poremećajima u ponašanju. Socijalna zaštita. Zagreb.
2. Bettelheim, B. (1983): Ljubav nije dovoljna, Naprijed, Zagreb.
3. Hudina, B. (1989): O nekim aspektima odgojnog rada i individualizacije tretmana, Penološke teme 4 (1-2), 121-125.
4. Kiehn, E. (1998): Praksa odgoja u domovima, Ministarstvo rada i socijalne skrbi, Zagreb.
5. Mejovšek, M. (1989): Evaluacija institucionalnog penološkog tretmana, Penološke teme 4 (1-2), 1-7.
6. Zakon o sudovima za mladež, NN 111/97.

THE ROLE OF THE EXPERT TEAM AND THE SOCIAL PEDAGOGUE IN THE INSTITUTION FOR SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION TUROPOLJE

Summary

There is a lot of talk lately about the institutional treatment crisis because of quantitatively limited positive effects of such treatment and because of the difficulties with social reintegration of persons undergoing such form of treatment. Since this form of treatment is, however, still necessary for the certain population segment, the continual improvement of institutional educational measures imposes itself as an imperative. This paper presents one segment of work within the Institution for Special Education and Rehabilitation Turopolje, more precisely, the work of the social pedagogue as the member of the expert team within the department for personality analysis and programming of educational and rehabilitational treatment.